

פסחים מב

משה שווערד

1. שערים מצויינים בהלכה

דף מא: אכל כזית נא מבעוד יום פטור כו'. משמע מלשון "פטור", דאיסורא מיהא איכא, וא"כ בשעת צלייתו אסור לטעום ממנו אם כבר נצלה כל צרכו, ולמה יהא אסור, ויש לומר שמא יעשה ככה גם כשהוא צולחו בלילה, ויעבור על איסור לאו. ובראש יוסף כתב טעם האיסור משום דמפסיד קדשים באכילה כזו.

2. תוספות מסכת פסחים דף מב עמוד א

לאמר לימד על כל הפרשה שהיא בלאו - נראה לר"י דהיינו דוקא בהנך דברים דאית בהו לאו הבא מכלל עשה אבל שאר דברים לא.

3. רמב"ם הלכות ערכין וחרמין פרק ה הלכה ו

ומנין שאסור להקדיש תמימין לבדק הבית שנאמר ושור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אותו, מפי השמועה למדו נדבה לבדק הבית, וכן הדברים מראין שאינה אלא קדושת דמים, שאין מקריבין בעל מום למזבח שנאמר אותו ואתה עושה נדבה לבדק הבית ואין אתה עושה תמימים נדבה לבדק הבית ולאו הבא מכלל עשה כעשה הוא.

4. כסף משנה הלכות ערכין וחרמין פרק ה הלכה ו

ומנין שאסור להקדיש תמימים לבדק הבית שנאמר ושור ושה וכו'. בפ"ק דתמורה (דף ז') ואמרינן התם דעובר אף בלא תעשה דכתיב לאו נאמר בדברים ואיני יודע למה השמיטו רבינו:

5. לחם משנה הלכות ערכין וחרמין פרק ה הלכה ו

שנאמר אותו ואתה עושה כו'. אף על גב דהתם הזכירו ג"כ לא תעשה וכן אמר שם בפ"ק דתמורה (דף ו') ותנן המקדיש תמימין לבדק הבית אף על פי שהוא בלא תעשה מה שעשה עשוי מ"מ סובר רבינו דהוא לא תעשה דמפיק מלאמר דהיינו לא אמור הוי אסמכתא ולהכי כשהקשו בפ"ק דתמורה והרי מקדיש דאמר רחמנא נדבה תעשה אותו אלו קדשי ב"ה לא הזכיר בדבריו המקשה כלל לא תעשה משום דהוי אסמכתא כדכתיבנא:

6. ספר מגן אברהם על או"ת סימן תנט:

(ט) שלא יתקבצו. אבל במקום מדרון נבלעים בקרקע מהרה (רש"י) ולכן לא ישפכם על רצפת אבנים ומ"מ צ"ע דמה בכך אם יתחמצו הרי שופכם והפקירם כמ"ש ס"י תמ"ד וי"ל דלכתחלה צריך ליזהר שלא יבואו לידי חימוץ ועס"י תמ"ה:

7. ספר דבר יעקב

הפמ"ג מתרץ אפי' בשופך ברה"ר אסור שמא יבוא אדם אחר ויהנה מהם. עוד תירץ דמירי בשופך בחצירו. וצ"ב שגם בחצירו יכול להפקירם אף לאחר זמן האיסור כיון שעדיין לא החמיץ.

המ"ב [סימן תנט-ל] מביא דעת הא"ר בשם הרוקח שמתיר לשופכם ברה"ר, דעת המג"א שגם ברה"ר אין נכון לשופכם.

8. שערים מצויינים בהלכה

דף מב. אמר ר"י אשה לא תלוש אלא במים שלנו. | פרש"י שלנו כלילה לפי שבימי ניסן המעיינות חמין כו', הלכך מלינן כלילה ומצטננין. | ויש מקשים דא"כ האופין בתודש שבט ואדר לא יצטרכו למים שלנו. ועי' בב"י (או"ח סי' תנה) שהביא

9. ספר דבר יעקב

ב) האשה לא תלוש אלא במים שלנו - הרא"ש [בסוף הפרק] מביא בעל העיטור והרי"ף גאות שכתבו דלא בעינן מים שלנו אלא למצה של מצוה, אבל למצות בשאר ימי הפסח אין צריך. הרא"ש חולק וס"ל כיון שאיכא למיחש לחימוץ אין לחלק בין כזית ראשון לשאר מצות.

בעל העיטור הביא ראייה לדבריו מהגמ' [לעיל מ.]. בצקות של גכרים אדם ממלא כריסו מהם, אע"פ שהגכרים לא השתמשו במים שלנו. הר"ן דוחה הראייה דמיירי כשהגכרי לש לפנינו במים שלנו.

10. שפת אמת מסכת פסחים דף מב עמוד א

בגמ' דרשה ר' מתנה בפפוניא כו' לכאורה קשה למאי הלכתא הביא הגמ' האי עובדא [1] ונ"ל דבא ללמד דבפני ע"ה צריכין לפרש ולא לומר בלשון סתום שיכולין לטעות [2] [אכן הב"י (סי' תנ"ה) פי' דבתוך הפסח הי' הדרשא וקמ"ל דהיכא דלא אפשר לשין גם במים שלא לנו דלא מצינו שאסר להם ללוש והתענו מלאכול ע"ש]:

11. ספר דבר יעקב

ד] דרשה רב מתנה בפפוניא למחר אייתו כו"ע חצבייהו ואתו לגביה ואמרו ליה הב לן מיא אמר להו אנא מיא דביתו אמרי - המפרשים מקשים מה בא סיפור זה ללמדנו. הב"י [סימן תנה] מביא הסמ"ג בשם ר"א ממיץ שכתב שמכאן אנו לומדים שאם אין מים שלנו אפשר ללוש במים רגילים, שהרי רב מתנה לא הצריכם להתענות אע"פ שלא הכינו מים שלנו. הב"י מקשה דילמא דרשתו היתה בשבת הגדול ועדיין היה להם זמן להכין מים שלנו. ותירץ שא"כ אין חידוש ולמה הגמ' הביאה הסיפור הזה.

הגרי"ס היה מבאר, דהגמ' הביאה המעשה להראות אמונת חכמים של בני פפוניא, וללמד שכך ראויה להיות אמונת חכמים, שלא שאלוהו למה צריך מים שלו, והרי בשנים שעברו אפו במים שאינם שלו.

12. מכתב מאליהו | ח"ד 356-355

4. ראיתי לרשום כאן מה ששמעתי בפירוש מפי"ק של אדמו"ר זצ"ל כשנשאל על אודות דינים אחדים שהטעמים שניתנו להם אינם לפי המציאות שנתגלה במחקר הטבעי בדורות האחרונים, והרי הם עתה בגדר מה שהגמרא שואלת בכמה מקומות "והא קחזינן דלאו הכי הוא". שלוש דוגמאות נידונו אז : (א) הא דיש דרוסה לחתול ולא לכלב, שהגמרא מסבירה שזה משום שהחתול מטיל ארס מציפורני ידיו (חולין נג.); (ב) הא דאין לשין המצות אלא במים שלנו, והטעם לכמה ראשונים (עי' או"ח סי' תנ"ה בט"ז סק"א) לפי שבבילה החמה מהלכת תחת הארץ ולכן אז המעינות רותחין (פסחים צד:); (ג) הא דמותר להרוג כינה בשבת משום שהכינה אינה פרה ורבה (שבת קז:). ואמר אדמו"ר זצ"ל שבאלו ובכיוצא באלו לעולם אין הדין משתנה אף שלכאורה הטעם אינו מובן לנו; אלא יש לאחוז בדין בשתי ידים בין לחומרא בין לקולא (ודלא כדברי הר"י למפרוטי ז"ל בפחד יצחק ערך צידה אסורה, שרצה

להחמיר שלא להרוג כינה בשבת כיון שנתברר בזמנו בלי שום ספק שכינים פרים ורבים ע"י זכר ונקבה ככל שאר בעלי חיים; עיי"ש). והטעם, אמר אדמו"ר זצ"ל כי את ההלכה ידעו חז"ל בקבלה מדורי דורות, וגם ידעו מן הנסיון, למשל, שדרוסת החתול עלולה יותר למות מאשר דרוסת הכלב, ושהמים הנשאבים מן המעינות בבוקר חמים יותר. אבל בענין ההסברים הטבעיים, לא ההסבר מחייב את הדין אלא להיפך, הדין מחייב הסבר, והטעם המוזכר בגמרא אינו הטעם היחיד האפשרי בענין, ואם לפעמים נתנו הסברים שהם לפי ידיעת הטבע שבימיהם חובה עלינו לחפש הסברים אחרים שבהם יתקיים הדין על מכונו לפי ידיעות הטבע שבימינו.

לפי מש"כ. — וכן במים שלנו, יש להסביר בקלות למה מים שלנו קרים יותר מאשר המים הנשאבים בבוקר מן המעיין, כי במשך הלילה האויר מתקרר מהר, ולכן המים שבכלים גם כן מתקררים, אבל הקרקע מתקרר לאט מחמת גודל החום שהצטבר בתוכו במשך היום, וממילא בבוקר מי מעיינות ששהו בתוך הקרקע עלולים להיות חמים יותר ממים ששהו בלילה באויר. — בענין הכינה ההסבר קצת יותר קשה,

13. חידושי הר"ן מסכת פסחים דף מב עמוד א

ולא תגביה ידה מן התנור עד שתגמור את הפת, [1] פירש"י ז"ל שתהא עוסקת בבצק כל שעה, ולא נהירא שא"כ היה לו לומר שלא תגביה ידה מן העיסה, [2] לכך נראה שחכמים אסרו עליה [שלא] תעסוק בדברים אחרים כלל שמא תמשך אחריהם ולא תדקדק בשיעור שהייתה של עיסה, אבל לא אסרו עליה לעסוק בענין התנור בנתים מפני שהוא צרכו של פת ובלבד שלא תשהא יותר מכשיעור, ולפי' אמרו שלא תחזור ידה מן התנור כל' שאינה רשאה לעסוק בדברים אחרים אלא בעסקו של תנור.

14. שו"ע אורח חיים - סימן תנט

(ב) לא יניחו העיסה בלא עסק ואפילו רגע אחד. וכל זמן שמתעסקים בו, אפילו כל היום אינו מחמיץ; ואם הניחו בלא עסק שיעור מיל, הוי חמץ. ושיעור מיל הוי רביעית שעה וחלק מעשרים מן השעה: הגה - ויש להחמיר למהר בענין עשיית המצות, כי יש לחוש שהשהיות יצטרפו לשיעור מיל, או שיהיה במקום חם שממהר להחמיץ (הגהות מיימוני פ"ה ומרדכי פרק אלו עוברין). ואחר שנתעסקו בבצק ונתחמם בידיהם, אם יניחוהו בלא עסק מיד יחמיץ. ...

15. חזון איש | או"ח קכא: טז

וכן מוכח דאמרו מ"ב ח' חשה לא תגביה ידה מן התנור, מנחת שאין חסור דיעבד, וכימי נגמ' ז' ח' וזכר שיש לו עיסה מנוגלגת בחוך ביתו כו' חגיגה דכ"ה בחוקת שנה החמינה ומני נבעל נה.

(טו) סי' תינ"ג ס"ב חס ויחובו בלא עסק מיד יחמת, כמי' פי' הדבר נפשונו דחס ויחובו בלא עסק הוא חסור ודלוי החמין אף שנה הכסופו פניו ולא שבה שיעור מיל, ואמנם זה זכר שאי אפשר שיהי תמן בלא חרש חס יש אחרת שהחמינה כו'

16. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מב עמוד א

עברה ולשה. יש שפ"י שעברה קאי אדשוגג ופירש"י בד"ה היכא דאיתמר דעברה ולשה קרובה למזיד פ"י דהיא הרי צריכה להיות דואגת מחימוץ לכן אפי' בלי שיוועת הדין שאסור חמין אין היא לוקחת חמין דה"ו עלול להחמין ולכן היא קרובה למזיד ושפיר שייך למיקנסה.

Ribiat- Hilchos Pesach .17

/Chapter I - The Prohibition of eating Chometz/D/c)

2: Fully fermented dough that never became edible

According to some, Chometz Nuksheh refers to a dough or flour paste that is fully fermented (i.e. has completed the process of Chimutz) but never became edible (i.e. to develop into a usable food.)^{המב"ם, וק"ש בחול המצות ר"ה טתרי"ם}

➤ **Examples:**

Bookbinder's pastes and some glues are made from a mixture including grain flour. ^{ע"ט"ב המב"ם} Although inedible (they are made from soiled flour residue collected at the mills), these might be classified as Chometz Nuksheh if they were never edible to humans throughout the process of their production (unlike ordinary fresh dough that is technically fully edible)^{ב"נ בפ"י חת"כ"ב פ"ט פ"א (אכל ע' קוד"ש המב"ם ה"ו)}

3: The Halacha regarding Chometz Nuksheh

■ **Eating, using, owning Chometz Nuksheh**

According to most Poskim, Chometz Nuksheh is forbidden to eat M'derabonon (M'deoraisa),^{ע"ט מור סי' המב (אכל ע' קוד"ש סק"א ברע"ה המב"ם)} One is also not obligated M'deoraisa to dispose of Chometz Nuksheh^{ע"ט המב"ם} (although this is Rabbinically required),^{ע"ט המב"ם} hence it should be sold with the Chometz.

Therefore, one who failed to dispose of his Chometz Nuksheh is not culpable for Bal Yiro'ch/Bal Yimotzei on a M'deoraisa level, and the unsold Nuksheh substance, e.g. Nuksheh glue, is not forbidden to use after Pesach^{המב"ם} (although, if edible, it may not eaten).^{ע"ט המב"ם בשם רוב פוסקים}

In any case, Chometz Nuksheh is forbidden to eat during Pesach (M'derabonon) according to all Poskim. As mentioned, one is also required (M'derabonon) to do Biur, i.e. dispose of (or sell) Chometz Nuksheh.^{ע"ט המב"ם}

➤ **Examples:**

Glues and pastes containing a grain flour base should be sold with the Chometz because they are often a form of Chometz Nuksheh, if not Chomutz Gomur.^{ע"ט המב"ם} (However, books or items that are pasted together with these glues and pastes need not be sold, and may even be used during Pesach, see Chapter II, H [pgs 189] further)^{ע"ט המב"ם וסי' ב"ב}

c) Chometz Nuksheh (Degraded Chometz)

Chometz Nuksheh (lit. hardened) refers to Chometz which has become spoiled and degraded due to certain conditions, and thus falls under a separate Halachic category. The Halachos regarding Chometz Nuksheh are similar in some respects to those of Ta'aruvos Chometz (see b-3 above), yet more strict in others, as explained below. (Although the Halachos regarding the Chometz Nuksheh as described in the Talmud^{ע"ט המב"ם בא"י} have few practical applications nowadays (and their discussion is thus mostly academic), there are some products today that can possibly be classified as Chometz Nuksheh, e.g. some of the various glues, cosmetics and toiletries.)

There are two views in the commentaries as to the precise description of Chometz Nuksheh:^{ע"ט המב"ם בקצת הדברים}

- 1: Semi-fermented dough
- 2: Fully fermented dough that spoiled

1: Semi-fermented dough

Dough that was never allowed to ferment fully due to internal or external conditions is, according to some, what the Talmud refers to as Chometz Nuksheh. A dough that was allowed to stand for more than 18 minutes (at which time the

b) The definition of Ta'aruvos Chometz (Chometz Mixtures)

Ta'aruvos Chometz is any substance comprised of a mixture of Chometz and other ingredients, the majority of which are non-Chometz ingredients. In some categories of Ta'aruvos Chometz, there are fewer Halachic prohibitions and reduced culpability for those that apply. There are four categories of Taaruvos Chometz:^{רמב"ם ו"ב שם וי"ב המב ס"א}

- 1) K'dei Achilles Pras (יש בו כדי אכילת פרים)
- 2) Less than K'dei Achilles Pras (אין בו כדי אכילת פרים)
- 3) Taam of Chometz (טעמו ולא טמאו)
- 4) Nullified Taam of Chometz (בטל בטעמו)

b-1) K'dei Achilles Pras (יש בו כדי אכילת פרים)

This includes any food mixture containing a K'zayis-volume of Chometz that can be eaten in its entirety in the time span of *B'kedei Achilles P'ras* (approximately 3-4 minutes).^{ע' עק"ש שם ב"ב רב ס"ד ח' ו' א"ג א"ת ח"ד ב"י ב"א (מסתבר וד"ה הנהגה להט"א)}

➤ **Examples:**

- Very light chiffon cake (containing less than 50% flour in the batter)
- Wine blended with less than 50% whiskey (made from grain), but containing the volume of a K'zayis of Chometz whiskey in the bottle
- Breakfast cereals made of corn with grain (slightly less than 50%) combinations

The *K'dei Achilles Pras* category is the strictest of the four.^{פסחים ס"ה} According to most Poskim, this form of Taaruvos Chometz is identical to Chometz Gomur in all of its Halachos.^{שם, וד"ה ו' רמב"ם שו"ת שו"ת ח"ד ב"י ב"א (מסתבר וד"ה הנהגה להט"א)}

b-2) Less than K'dei Achilles Pras (אין בו כדי אכילת פרים)

This includes any food mixture where the total volume contains a K'zayis or more of Chometz, but the ratio of Chometz in the entire mixture is *less than what could be consumed at the rate of a K'zayis in the time span of approximately 3-4 minutes*.^{ע' עק"ש שם ב"ב רב ס"ד ח' ו' א"ג א"ת ח"ד ב"י ב"א}

➤ **Examples:**

- Large (e.g. institutional-size) box of cereal made of corn flour with small amount of grain flour added (however, the total aggregate of grain flour content amounts to a K'zayis).
- Inventory of condiments containing grain vinegar ingredients (e.g. ketchup, mayonnaise, salad dressings) whose total accumulated volume of the Chometz ingredients equals a K'zayis.
- Case of wines blended with small volume of whiskey made from grain derivatives, i.e. to a ratio of less than what could be consumed at the rate of a K'zayis in approximately 3 minutes (but a total aggregate of whiskey content amounting to a K'zayis).^{ב"ב ב"ב רמב"ם שו"ת שו"ת ח"ד ב"י ב"א}

There is disagreement amongst the Poskim regarding this category as to which Chometz prohibitions apply:^{פסחים שם ס"ד, ר"א והב"ם}

1) *Eating and benefiting:* Some Poskim hold that there is no prohibition M'deoraisa (by Torah Law) against eating this form of Chometz, although there are Rabbinic restrictions.^{רמב"ם הל' ח"מ פ"א ה"ח}

2) *Keeping ownership on Pesach:* Almost all Poskim agree, however, that owning this form of Chometz (i.e. when the Chometz content in the aggregate of the mixtures amounts to a K'zayis) is fully prohibited, and even leaves one culpable for the transgressions of Bal Yiro'eh/Bal Yimotzei.^{רמב"ם שם פ"ד הל' ט"ב}

However, if the entire accumulated volume of all the mixtures combined do not amount to a K'zayis, there is no transgressions of Bal Yiro'eh/Bal Yimotzei in the ownership (see b-4 [pge. 125] further).

➤ **Examples:**

- A few regular size boxes of cereal made of corn flour with small amount of Chometz grain flour added, but the total aggregate of grain flour content in the boxes does not amount to a K'zayis (see b-4 [p. 125] further).
- A few containers of condiments containing grain vinegar ingredients (e.g. ketchup, mayonnaise, salad dressings) whose total accumulated volume of Chometz ingredients does not equal a K'zayis (see b-4 further).
- Case of wines blended with small volume of whiskey made from grain derivatives, i.e. to a ratio of less than what could be consumed at the rate of a K'zayis in approximately 3 minutes (and the total aggregate of whiskey content does not amount to a K'zayis; see b-4 [pge. 125] further).

(Regarding questions of buying and using Ta'aruvos Chometz (foods containing these Chometz mixtures) after Pesach, i.e. if there is an Issur of

18. הערות הגר"ש אלישיב מסכת פסחים דף מב עמוד א

חמץ נוקשה ותערובת

ואלו עוברין וכו'. יש כמה סוגים בחמץ [1] יש חמץ גמור שע"ז יש ב"י וכתר, [2] ויש חמץ נוקשה שיש ריבוי שיש לאו אבל רק לאו, [3] וחמץ נוקשה איכא כמה סוגים א' שיאור פי' עיסה שהתחילה להחמיץ ולא נגמרה החימוץ, ב' חמץ שאינו ראוי לאכילה אמנם אי כלל לא ראוי לאכילה הרי כל עיקר איסור חמץ זה משום אכילה ובלא ראוי זה כעצים ואין שום איסור ע"כ צ"ל דראוי באכילה ע"י הדחק, ואי בהתחלה היה ראוי לאכילה ואח"כ נתקלקל הרי כיון דהיה אוכל כ"ז שלא נפסל מאכילת כלב שם אוכל עליו לכל דינו וחייבים ע"ז כרת בפסח אבל חמץ נוקשה פי' שלכתחילה היה ראוי לאכול רק ע"י הדחק. ויעו"ל רש"י דס"ל דמשנתנו שיש כאן נוקשה

עכ"ז כיון דנתרבה לענין מלקות ה"ז בכלל חמץ ויש ע"ז ב"י ור"ת הק' דהרי לולי קרא גם לאו לא היה וכיון דיש ריבוי ללאו מהי"ת לב"י (ואי תאמר שהפסוק גילוי שבכלל חמץ א"כ ה"ה כרת) לכן פי' עוברין מעל השולחן שאסור באכילה אבל אין ב"י.

והנה במשנה יש גם דברים שהם חמץ דגן גמור ע"י תערובת רק זה מעורב בכה"ג דאי יאכלו לא יבא לאכילת חמץ כזית בכא"פ וע"ז ודאי לכאורה גם ר"ת יודה שיש ב"י דבתערובת זו יש כזית חמץ חמץ גמור רק כשיאכל לא יעבור כרת. ועי' בר"ן. וע"ע להלן.

19. תוספות מסכת פסחים דף מב עמוד א

ואלו עוברין בפסח – [1] פ"ה לעבור עליהן בבל יראה ובבל ימצא וגם ריב"א מדקדק מלשון עוברים דמשמע עוברין מן העולם ואין נראה לר"ת דמשמע דכל הנך מרבינן מכל מחמצת לא תאכלו ואפילו באכילה לא הוה מיחייב אי לאו דרבייא קרא ומהיכי תיתי בל יראה ובל ימצא [2] ונראה לר"ת דאלו עוברין פי' האוכלין ועוברין היינו מעל השולחן דלאו בני מיכל נינהו אבל בל יראה ליכא.

20. שערים מצויינים בהלכה

ויש מהן מדרבנן, ולכן צריכין לבערן מהשולחן, וה"ה מכל מקום שיש חשש שיבא לאכלן, ופירש דלשון "עוברין" היינו מתבערין, וקאי על האוכלין. וכתב הרא"ש, דלפי הטעם שכתבו התוס' (ריש מסכתין) דצריך לבדוק, כדי שלא יבא לאכלן, א"כ הני נמי צריכין להתבער מטעם זה, ולטעם הב' שכתבו התוס', דמפני שהחמירה התורה באיסור בל יראה, החמירו חכמים לבערן, א"כ הני דאינו עובר עליהן בב"י ובב"י אין צריך לבערן. והרמב"ם (חומ"צ פ"ד ה"ח) פירש כרש"י. וכתב במ"מ שכן פירשו הגאונים. וכ"פ בשו"ע (או"ח סי' תמב). ובצל"ח מדייק מלישנא דמתני' מדלא קתני אלו עוברין, אלא ואלו, דמשמע דקאי אמתני דלעיל (סופ"ב) מי תשמישו של נחתום ישפכו במקום מדרון, כלומר לאבדן מן העולם, והיינו משום איסור ב"י וב"י, וזהו כשיטת רש"י. ועי' מש"כ בשמ"ב (ח"ג סי' קיב).

משנה ואלו עוברין בפסח כותח הבבלי כו'. פרש"י דעוברין עליהן בבל יראה ובב"י. והנה לישנא דמתני' דקתני "עוברין" משמע כפרש"י, דקאי על האדם, וא"כ הו"ל למימר "ואלו עוברין עליהן", ולכן מוסיף רש"י תיבת "עליהן". אבל הר"ת מפרש דאינו עובר עליהן בב"י ובב"י אלא שאסורין לאכלן. יש מהן מדאורייתא ואין כרת עליהן.

21. צל"ח מסכת פסחים דף מב עמוד א

ואלו עוברין. מלשון ואלו משמע שקאי אדלעיל. ונלע"ד לפי שהמשנה בסוף כל שעה מסיים מי תשמישו של נחתום ישפכו, והיינו לאבדן מן העולם וכדתניא לעיל שופכן במקום מדרון, תנן כאן ואלו עוברין. וזה סיוע לפירוש רש"י או לפירוש ריב"א, אבל לפירוש ר"ת כאן שעוברין היינו מעל השולחן שאסור לאכלן, קשה דהוה ליה למיתני אלו עוברין.

22. ספר דבר יעקב

דף מ"ב ע"א

מפרשים עוברין בכל יראה וכל ימצא. ולפ"ז עוברין קאי על האדם שאינו מבערם [קרבן נתנאל אות א].
ב. הריב"א מפרש אלו עוברין מן העולם, כדי שלא יעבור עליהם בב"י. וכתב הקרבן נתנאל [אות ב] שהריב"א סובר כמו רש"י שעוברים עליהן בב"י ולכן צריך לבערם מן העולם, אלא שאינו מפרש כמו רש"י שעוברין קאי על האדם [דא"כ היה צריך לומר עוברין עליהם] אלא קאי אאוכלין.
ג. הרע"ב והר"ן מפרשים אלו עוברין מן העולם, ואע"ג דאין עובר עליהן בב"י מ"מ מדרבנן צריך ביצור. ולפ"ז עוברין קאי אמיני אוכלין שהזכור במשנה שצריך לבערם מדרבנן.
ד. ר"ת מפרש אלו עוברין מעל השולחן, כלומר שא"צ לבערם, אלא מעבירים מהשולחן כדי שלא יבוא לאכלם. ולפ"ז קאי עוברין אמיני אוכלין [קרבן נתנאל אות ו].
ה. המהר"ם חלואה מבאר בשם ר"ת אלו עוברין הוונת עוברים איסור אם איכלים אותם.

א] ואלו עוברין בפסח - הצל"ח והמלאכת שלמה מקשים למה קתני ואלו בר' החיבור. מיהו גירסת המאירי אלו עוברין.

הצל"ח והמלאכת שלמה מתרצים ע"פ רש"י וריב"א שמפרשים אלו עוברין מהעולם, דומה להא דקתני בסוף פרק הקודם מי תשמישו של נחתום ישפכו, דהיינו לאבדן מהעולם.

המלאכת שלמה מוסיף שגם לפי ר"ת שמפרש מעבירין מן השולחן, דמי למים ששופכן להעבירין מלפניו.

הצל"ח מקשה מדוע צריכה המשנה לכתוב בפסח. ותירץ לפי רש"י שמבאר עוברין בב"י, קמ"ל מתנ' שדוקא בפסח עובר בב"י ולא בערב פסח אחרי חצות. מיהו שיטת רש"י [לעיל ד. ד"ה בין וכן ו: ד"ה ואמר] שיש איסור ב"י בע"פ אחר חצות.

ב] ואלו עוברין - א. רש"י והרמב"ם בפיה"מ

23. ספר דבר יעקב

הקרבן נתנאל [אות ב] והצל"ח מקשים מנין לתוס' שלפי הריב"א עובר בב"י, אולי סובר הריב"א דהוי תקנה דרבנן שצריך להעבירים מן העולם שמא אתי למיכל מיניה.
הקרבן נתנאל מתרץ שהריב"א מדקדק מדלא קאמר עוברין עליהם, שכוונת המשנה אינה עוברים בב"י אלא עוברים מהעולם, ואם הריב"א סובר שאינו עובר בב"י [כיון שליכא פסוק לחייב] היה לו להוכיח כמו ר"ת שכוונת המשנה אינה עוברים בב"י כיון שאין פסוק המחייב ב"י.

ג] תד"ה ואלו וכו' וגם ריב"א מדקדק מלשון עוברים דמשמע עוברין מן העולם - מבארים הרא"ש והב"ח והמהרש"א שהריב"א מדקדק מדלא קאמר עוברין עליהן, משמע דלא מדברים על איסור אכילה, אלא על איסור ב"י ולכן קאמר עוברין מהעולם. ולפ"ז סובר הריב"א כמו רש"י לענין שעובר בב"י, ואינו סובר כמו רש"י לענין ביאור המשנה.

24. ספר דבר יעקב

הרא"ש כתב שזה תלוי בשאלה למה חייבו חכמים בדיקה וביצור, לפי הטעם שחייבו משום שחמץ לא בדילי מיניה וחיישינן שמא יבוא לאוכלו, ה"ה הכא צריך מדרבנן לבער כדי שלא יבוא לאוכלו. ולפי הטעם שחכמים חייבו לבדוק ולבער כיון שהתורה החמירה בחמץ לענין ב"י, א"כ הכא שליכא איסור דב"י א"צ לבער.

ו] בא"ד - ונראה לר"ת דאלו עוברין פירוש האוכלין ועוברין היינו מעל השולחן - ר"ת מבאר דמיירי לענין איסור אכילה, והא דקאמר עוברין היינו עוברין מעל השולחן.

כתבו השער המלך [חמץ ד-ת] והשפ"א דמשמע מדברי ר"ת שדוקא מעל השולחן עוברים אבל א"צ לבערם, וכן כתבו התוס' לעיל [כא: ד"ה רבי]. מיהו החזו"א [סימן קטז-י] מבאר דכוונתם שמותר מה"ת לשהותם, אבל מדרבנן חייב לבערם.

ומקשה הפנ"י למה לא רצה ר"ת לפרש כמו הריב"א שמעבירין החמץ מן העולם. הקרבן נתנאל [אות ח] כתב שר"ת סובר [כמש"כ הרא"ש] שהטעם שחכמים חייבו לבדוק ולבער הוא מכיון שהתורה החמירה בחמץ לענין ב"י, ולכן הכא שליכא ב"י א"צ לבערם מן העולם.

25. ספר דבר יעקב

לאכילה, וקאמר ת"ק בין חמץ ע"י תערובת ובין חמץ נוקשה אינו בכרת אלא בלאו. גדר חמץ נוקשה שהוא חמץ גרוע או משום שאינו ראוי לאכילה [כמש"כ רש"י מג. ד"ה מאן], או שאינו חמץ גמור אלא חמץ רע [כמש"כ רש"י לו. ד"ה אין] משום שאינו מחמיץ כ"כ. הר"ן מביא הר"ף שכתב דאנן לא קי"ל כמשנה אלא קי"ל כרבנן שחמץ ע"י תערובת פטור. וה"מ היכא דהחמץ נתבטל, אבל אם לא נתבטל איכא איסורא אף שלא אכל כזית מהחמץ, דחצי שיעור אסור מה"ת. ואם אכל כזית חמץ בכדי אכילת פרס איכא חיוב כרת.

[ז] הרי אלו באזהרה ואין בהן כרת - רש"י [להלן מג. ד"ה תניא] מבאר שכותח ושכר וחומץ וזיתום כולן הוי מיני חמץ גמור ע"י תערובת. וזמן ועמילן וקולן הוי מיני חמץ נוקשה שאינו ראוי

26. ספר דבר יעקב

[ח] ר"א אומר אף תכשיטי נשים - נחלקו הראשונים מה המחלוקת בין ת"ק לר"א. הר"ן ובעל המאור והרע"ב מפרשים שר"א מוסיף שאף חמץ נוקשה ע"י תערובת איכא איסור, ולפי ת"ק איכא איסור בחמץ נוקשה בעיניה וחמץ גמור ע"י תערובת, אבל חמץ נוקשה ע"י תערובת ליכא איסור. וכן לומדים מהרש"ל והב"ח בשיטת תוס', עיי' להלן.

27. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מב עמוד א

מטמטם את הלב. פי' שגורם לחלישות החושים ולבלבול הדעת.

28. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מב עמוד א

פת קיבר. אפשר דבזה נשתנו הטבעים דאדרבא בזמננו ממליצים על פת קיבר שיותר בריא.

29. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף מב עמוד א

בשר שמן. ובזמננו בד"כ אי"ז בריא אבל אפשר כדפי' בגמ' דרק צפירתא דלא איתתא.

30. מהרש"א חידושי אגדות מסכת פסחים דף מב עמוד ב

כשהיו מביאים נסכים מיהודה כו'. דבר זה מבואר כי הברכה והקללה של ישראל תלויים בזכות וחובת ישראל כמ"ש יצחק והיה כאשר תריד ופרקת וגו' ולזה בהיות מקדש על מכונו בזכות הנסכים שהיו מביאין בבהמ"ק

היה להם הברכה שלא היה יינם מחמיץ כי שם היה מקור הברכה במקום השיתין כמפורש במסכת סוכה אבל כשחייבו חובת הגלות ובטלו הנסכים באה אותה הברכה לאדום לקיים מה שנאמר אמלאה החרבה וגו' כמפורש פ"ק דמגילה ע"ש:

31. שפת אמת מסכת פסחים דף מב עמוד ב

בגמ' כשהיו מביאין נסכים מיהודה כו' הא דנקט ביהודה דמשמע ולא בגליל י"ל כדאי' בחגיגה (כ"ה ב) דלא היו מביאין נסכים מגליל ולפיכך הי' יינם מחמיץ [ובעבר הירדן י"ל דהואיל שאינה ארץ זבת חלב ודבש כדאי' בביכורים (פ"א מ"י) לא היו מביאין משם נסכים וגם לא הי' יינם טוב כל כך ומחמיץ]:

32. שערים מצויינים בהלכה

וקולן של סופרים, זה טיפולן של בנות עשירים שמשיירות לבנות עניים. פרש"י דיש בה סולת, ומשיירות לבנות סופרים שהן עניות כו'. והקשו המפרשים, א"כ מאי הוסיף ר"א במתני' אף תכשיטי נשים, הא איתא לקמן דהיינו טיפולי עשירות. [ותירץ הבעל המאור, דלת"ק מיירי בטיפול שמשיירות לבנות עניים, שבהם מוסיפים סולת הרבה עד שהוא חמץ נוקשה בעין, ור' אליעזר הוסיף טיפולי עשירות שיש בהן רק תערובות נוקשה. ובמהר"ם חלאוה מפרש, דלת"ק משום דמשיירות לבנות עניים הרי שוהה זמן הרבה ועי"כ מחמץ, ור' אליעזר הוסיף דאפי' סתם טיפולי נשים שלא שוהה, איכא נמי חמץ נוקשה.

33. דף על הדף פסחים דף מב עמוד א

אדמו"ר הפני מנחם מגור זצ"ל אמר לבאר בזה דברי חכמים וחידותם: המקור של מים שלנו אי' בגמ' (פסחים מב א) אמר רב יהודה אשה לא תלוש אלא במים שלנו וכו', דרשה רב מתנה בפפונאי וכו', אמר להו אנא במיא דביתו אמרי. ומקשה השפת אמת למאי הילכתא הביאה הגמ' האי עובדא, וכי לספר לנו שהם לא ידעו וטעו, ומתרץ דבא ללמד דכפני ע"ה צריכין לפרש ולא לומר בלשון סתום שיכולין לטעות, אולם בגמ' משמע שהיו שם גם תלמידי חכמים גדולים וחריפים, דבמס' קידושין (לה א) אי' לאחר סוגיא שלימה שם, אמר רבא פפונאי ידעי לה לטעמא דהא מילתא ומנו רב אחא בר יעקב וכו', וכן אי' (ב"ק נד ב) אמר רב פפא פפונאי ידעי טעמא דהא מילתא ומנו רב אחא בר יעקב, ולכאורה היו יכולים לומר רב אחא בר יעקב ידע לטעמא דהא מילתא ולמה אמרו פפונאי, משמע שבני העיר היו חריפים.

אולם חשבתי שיתכן לומר ג"כ שהרי ענין מים שלנו הוא השפלות, דאי' מצה רמז לעניות, פשטות, לבטל את עצמו לגמרי להשי"ת, ואי' בשפת אמת שענין המים הוא כדאי' (תענית ז א) מניחים מקום גבוה והולכין למקום נמוך, מים תוכן כבדן, מים מנקים, ובמצה יש רק קמח ומים, וכדאי' בראשונים שזה מורה על ענין הפשטות, אי' בגמ' (ביצה לה א) שהמים בטלים לגמרי לגבי העיסה, הרמז לבטל עצמו לגמרי להשי"ת.

ולפיכך סברו שהמקור שיהיו יכולים לקחת את המים הוא אצל רב מתנה שהיה גדול הדור, איתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא. ואמר להם, לא, אנא במיא דביתו אמרי, היינו שהינכם צריכים בעצמכם לבד להתיישב ולהכין עצמכם, כל אחד יש לו החמץ שלו, וצריך בעצמו להישמר.

העולם אומרים, וכן אי' מהחידושי הרי"מ ז"ל שאמר כן, שכאשר היו באים האברכים לרבי ר' בונים מפרשיסחא ז"ל בפעם הראשונה היה רגיל לומר להם סבורים אתם שבאים לרבי כדי שהרבי יתן מדריגות, קודם צריך הרבי ללמד אתכם שתחפשו אצל עצמכם, עליכם לדעת המעשה של אייזיק ר' יעקעל'ס שחלם שיש אוצר טמון בפראג ונסע מביתו עד לשם לחפש את האוצר, כשהגיע לפראג פגשו אחד ושאלו מה מחפש כאן, וכשסיפר לו חלומו אמר לו ההוא, ואני חלמתי שאצל יהודי בקראקא בשם אייזיק ר' יעקעל'ס נמצא האוצר, כששמע זאת שב לביתו חיפש אצל עצמו את האוצר ומצא, צריך לתקן המדות, ולהכין בעצמו את כל עניניו, וזהו שאמר להם מים שלנו, מיא דביתו עכ"ד.

34. אלשיך שמות פרק יב

והוא רמז רמז לנו התנא באמת באמור (פסחים ב א) אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר. והוא, כי כאשר השאור מחמיץ העיסה כן היצר הרע מחמיץ ומפסיד את האדם ומעפשו, ועל כן חל עליו חובת ביעור היצר הרע מעליו. ולא ייחל עד אשר יגדל או לעת זקנה חלילה, כי אם אור לארבעה עשר, הלא הוא במלאת לו שנת שלש עשרה ויום אחד שמתחיל הארבעה עשר, כי אז ייחל היצר (הרע) [הטוב] לפעמו. וזהו לאור הנר, כי הנר היא הנשמה לו, ואור הנמשך מהנר אחר השלש עשרה הוא היצר הטוב, וזהו לאור הנר. וזה בחורין ובסדקין, בכל מצפוני לבו ומחבואות פניותיו...

ואחר הבדיקה, אם פשפש ומצא צריך ביעור. ואחר הביעור צריך ביטול, שיכניע את יצרו עד יבטלנו ממש עד יהא בטיל וחשיב כעפרא דארעא, שהוא עד גדר לא יעצר כח עוד להחטיאו כי עשאו למרמס וסיגפו. וגם כי מן התורה בביטול בעלמא סגי, שיהרהר תשובה בלבו, צריך גם כן לבערו בדבור ומעשה, בוודים ותחנות בדמעות שליש ולבער בקום עשה כל דבר רע.

...

ואחר כל זה אל יאמר איש, הלא זכיתי לבי, טהרתי מחטאתי גופי ונפשי, והסירותי כל מחלת יצר הרע ממני, ומה לי עוד להיות נצב על משמרת לבלתי הטמא, כי הלא מאין ולאין ישלוט בי יצר הרע והלא בערתיו ממני. לא זו הדרך, כי הלא יחזור ויחמיץ עיסתו בהיסח הדעת. כי בהסיחו דעתו, אז ידלג כאיל יצר הרע להאבידו, והוא יושב לבטח, לא ישית לב ויאבד. והוא רמז צו רבותינו ז"ל (פסחים מב א) באומרם שאל יסיה דעתו האדם מהבצק. כי גם שהשאור לא ניתן בו, יחמיץ בהיסח הדעת, והוא רמז אל עיסת גוף האדם כמדובר. אך כל זמן שאדם עוסק בבצק אינו בא לידי חימוץ, כן כל זמן שאדם עוסק בבצק, בגופו, לעשות בו מצות בידיו ואבריו ואינו מסיח דעתו מעבודת שמים, לא יבא לידי חטא: